

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI ROK

EKONOMIJA

==== Izpitna pola 2 ====

Sobota, 10. junij 2006 / 150 minut

Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj nalistno pero ali kemični svinčnik, svinčnik, radirko, ravnilo in žepni računalnik. Kandidat dobi ocenjevalna obrazca in konceptni list.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.

Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalna obrazca).

Odgovore vpisujte v za to predvideni prostor z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Slike lahko rišete s svinčnikom. Pišite razločno in čitljivo. **Nečitljivi odgovori in odgovori, pisani z navadnim svinčnikom, se točkujejo z nič (0) točkami.**

Število točk, ki jih dobite za posamezne pravilne odgovore, je navedeno v izpitni poli.

Poskušajte rešiti vse naloge. Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 24 strani, od tega 1 prazno.

A-del: KRAJŠA BESEDILNA VPRAŠANJA

Navodilo: Pazljivo preberite navodilo in vprašanja. Ne izpuščajte ničesar.

*A-del izpitne pole ima šest krajših besedilnih vprašanj, ki jih sestavljajo podvprašanja. Odgovoriti morate na **vseh šest**, in sicer kratko, jedrnato in natančno. Za vsako vprašanje lahko dobite skupaj največ 10 točk. Pomagajte si s podvprašanji, pri katerih je v oklepaju navedeno število točk za pravilen in popoln odgovor.*

A01**POTROŠNIKI, IZBIRA IN PREMICA CENE**

Temeljni ekonomski problem v tradicionalni ekonomiji opredelimo s sorazmerno redkostjo dobrin, ki prisili ekonomske osebe k racionalnemu ravnanju in izbiri med različnimi možnostmi. Izbiro potrošnikov si poenostavljeno ponazorimo s premico cene.

- a) Pojasnite, zakaj je temeljni ekonomski problem **relativna**, ne pa **absolutna** redkost dobrin. Ilustrirajte z ustrežno skico.

2 točki

- b) Kadar ste žejni, si lahko potešite žejo z mineralno vodo (npr. radensko). Lepega poletnega dne spijete pet kozarcev vode. Opredelite celotno koristnost popite vode. Pojasnite, zakaj je mejna koristnost četrtega kozarca vode manjša od mejne koristnosti prvega kozarca.

2 točki

- c) Petra ima 200 evrov. Izbira med poletnimi majicami, ki stanejo po 20 evrov, in picami, vsaka pica stane 4 evre.

- Narišite premico cene za Petro s temi podatki:

1 točka

- Petra kupi dve majici. Všeč ji je še tretja, svetlo rumene barve. Če kupi tretjo majico, znaša alternativni strošek tretje majice: _____

1 točka

- Uporabimo začetne podatke: Petra ima 200 evrov, kupuje majice po 20 evrov ali pice po 4 evre; če se odloči, da bo podarila svojim petim prijateljicam vsaki po eno majico, lahko s preostalim denarjem kupi še največ _____ pic.

1 točka

- Petra lahko kupi pet majic za prijateljice, tri majice zase in 20 pic le, če ji starši povečajo žepnino na _____ evrov.

1 točka

- V zgornjo sliko vrišite (s črtkano črto) spremembo premice cene, ki je posledica zvišanja cene majic na 25 evrov.

1 točka

- Navedite vsaj dve možni spremembi, ki vplivata na stroške priprave pic tako, da lahko picerije znižajo cene pic na 3 evre in 50 centov.

1 točka

A02

TRŽNO RAVNOVESJE

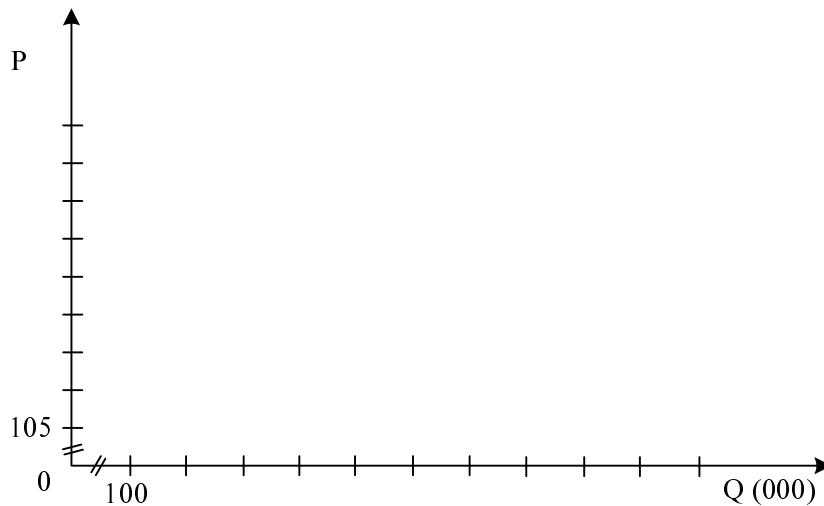
Trg je prostor, na katerem se srečujejo ponudniki in povpraševalci, da bi po neki ceni prodali oziroma kupili neko količino blaga.

Poznamo podatke o tedenski ponudbi in povpraševanju na trgu jabolk v manjšem mestu.

Cena za kg v SIT	Ponudba v 1000 kg	Povpraševanje v 1000 kg
110	140	220
115	160	200
120	180	180
125	200	160
130	220	140
135	240	120
140	260	100

- a) S podatki iz tabele narišite krivulji ponudbe in povpraševanja ter ju ustrezno označite.

1 točka

- b) Ravnotežna cena je _____ SIT.

Ravnotežna količina je _____ kg.

1 točka

- c) Če je cena jabolk 115 SIT, znaša presežno povpraševanje _____ kg jabolk.

1 točka

- d) Pri ceni 140 SIT za kilogram jabolk bi bil zaslužek ponudnikov na

trgu _____ SIT.

1 točka

- e) Iz podatkov v tabeli izračunajte cenovno elastičnost povpraševanja na intervalu med 130 in 140 SIT.

Izračun:

Če bi se cena jabolk povečala za 1%, bi se obseg povpraševanja po jabolkih zmanjšal za _____ %.

2 točki

- f) Navedite, katera dobrina oziroma skupina dobrin ima večjo cenovno elastičnost povpraševanja: jabolka (na splošno) ali posamezna vrsta jabolk (npr. zlati delišes).
Odgovor utemeljite.

1 točka

- g) Spomladi se je v sadovnjakih pojavil hrušev ožig, bolezen sadnega drevja, ki je prisilil kmete, da so posekali 10 % jablan v svojih sadovnjakih. S črtkano črto narišite to spremembo na trgu v graf, ki ste ga narisali pri točki a.

Ravnotežna cena se bo (podčrtajte pravilni odgovor) **povečala / zmanjšala**.

Ravnotežna količina se bo (podčrtajte pravilni odgovor) **povečala / zmanjšala**.

2 točki

- h) Država je ponudnike jabolk dodatno obdavčila z 10 SIT pri kilogramu jabolk. S pikčasto črto vrišite to spremembo na trgu v graf, ki ste ga narisali pri točki a.

1 točka

A03**RAZDELITEV – MEZDA**

Razdelitev je kot faza reprodukcijskega procesa najtesneje povezana s proizvodnjo.

a) Opredelite razdelitev kot fazo reprodukcijskega procesa.

1 točka

b) Pojasnite temeljni funkciji, ki jih ima za posameznika njegov delež pri razdelitvi.

2 točki

c) Peter je lastnik manjše tovarne čevljev Čevelj d. o. o., ki zaposluje 12 delavcev. Del plačila za proizvedene čevlje nameni za izplačilo mezd zaposlenim. Pojasnite, kaj pomenijo mezde za:

2 točki

- Petra, lastnika podjetja;

- zaposlene.

d) Maja, ki je že pet let zaposlena v podjetju Čevelj d. o. o., je v maju prejela mezdo v višini 120.000 SIT, kar je za 42 % več kakor pred petimi leti.

- Izračunajte, za koliko odstotkov se je Majina mezda realno povečala, če so se cene v tem obdobju zvišale za 30 %.

1 točka

Izračun:

Rezultat:

- Dopolnite naslednje besedilo.

2 točki

V denarju izraženo mezdo, ki jo je prejela Maja, imenujemo _____ mezda.

Količino dobrin, ki jih Maja lahko kupi s prejetim denarjem, imenujemo _____ mezda.

e) Konec 90. let prejšnjega stoletja je bila cena ure delavca, zaposlenega v obutveni industriji, v Sloveniji 5 ameriških dolarjev v Indiji pa samo 0,56 ameriškega dolarja.

2 točki

- Pojasnite, zakaj je bila cena delovne sile, v Indiji toliko nižja.

- Pojasnite, kakšne so posledice velikih razlik v mezdah v obutveni industriji med državami za slovenske izdelovalce čevljev (Peko, Alpina, Planika).

A04**DELNIŠKA DRUŽBA**

Razvoj podjetja kot pravne organizacijske oblike gospodarske dejavnosti v tržnem gospodarstvu je omogočil pomembne novosti, ki so povečale učinkovitost proizvodnje. V tem procesu je bil pomemben korak razvoj delniške družbe.

- a) Opredelite delniško družbo kot institucionalno obliko gospodarske dejavnosti.

1 točka

- b) Opredelite, katere so proizvodne in poslovne naloge posameznih osebkov v delniški družbi in katere dohodke prejemajo za izvedbo teh nalog.

Osebk i v delniški družbi	Proizvodna oziroma poslovna naloga	Dohodek, ki ga prejmejo za izvedbo nalog
Lastniki kapitala delniške družbe		
Menedžerji (uprava) v delniški družbi		
Zaposleni (delavci) v delniški družbi		

3 točke

- c) Pojasnite, zakaj in kako omogoča delniška družba zmanjšanje oziroma razpršitev tveganja za lastnike kapitala (uporabite tudi primerno skico).

2 točki

d) Pojasnite, kaj je kontrolni paket delnic.

1 točka

e) Pojasnite, zakaj in kako je z razvojem delniških družb v prvi polovici 20. stoletja prišlo do menedžerske revolucije in kaj pomeni ta revolucija.

2 točki

f) V časopisu Finance beremo, da imajo v nemški delniški družbi Siemens d. d. velik delež lastništva institucionalni delničarji. Navedite vsaj tri vrste organizacij / institucij, ki jih štejemo med institucionalne delničarje.

1 točka

A05**INTERNACIONALIZACIJA KAPITALA**

V drugi polovici 20. stoletja je velik del kapitala iz razvitih držav pričel seliti naložbe v druge, tudi manj razvite države po svetu. Ti tokovi so sprožili internacionalizacijo kapitala.

- a) Naštejte vsaj tri institucionalne oblike internacionalizacije kapitala.

1 točka

- b) Pojasnite, zakaj je delež uvoza blaga in storitev v bruto domačem proizvodu praviloma dosti večji v majhnih državah (kakršna je Nizozemska, tudi Slovenija) kakor pa v velikih državah (kakršne so ZDA).

1 točka

- c) Pojasnite, kaj razumemo s transnacionalnim podjetjem.

1 točka

- d) Napišite vsaj štiri prednosti, ki si jih velika transnacionalna korporacija v razviti državi lahko obeta od razširitve proizvodnje v več drugih držav.

3 točke

- e) Velika ameriška avtomobilska družba je razporedila svoje razvojne, proizvodne in prodajne zmogljivosti v vrsto držav po svetu. V spodnjo tabelo vpišite vsaj po dva mogoča razloga za vsako od navedenih poslovnih odločitev glede lokacije podružnic v posameznih državah.

Poslovna odločitev ameriške družbe o lokaciji podružnice	Mogoči razlogi za tako odločitev po logiki transnacionalne korporacije
Razvojni oddelek za nove modele (tehnični razvoj in oblikovanje) v Evropi (v Nemčiji in Italiji)	
Proizvodnja sestavnih delov za krmilni mehanizem v Mehiki (Latinska Amerika)	
Proizvodnja avtomobilov (montaža iz sestavnih delov) na Kitajskem (v Aziji)	

3 točke

- f) Pri TV-sprejemniku, ki stane 400 evrov, znašajo stroški dela proizvodnje na Nizozemskem 25 % cene sprejemnika. Multinacionalna družba Ekran d. d. se je odločila, da bo prenesla proizvodnjo TV-sprejemnikov iz Evrope na Tajsko (Azija), kjer znašajo stroški dela le 40 % evropskih. Izračunajte prihranek družbe Ekran pri proizvodnih stroških pri vsakem TV-sprejemniku.

Prihranek znaša _____ evrov.

1 točka

A06**FISKALNA POLITIKA**

Ekonomsko politiko lahko opredelimo kot organizirano akcijo nosilcev te politike, ki poskušajo doseči najpomembnejše gospodarske cilje. Ekonomske politike, npr. fiskalna, zunanjetrgovinska in monetarna, se razlikujejo predvsem po sredstvih, ki jih uporabljajo omenjeni nosilci ekonomske politike za doseg zaželenih ciljev.

a) Pojasnite pojem fiskalna politika.

1 točka

b) Največji delež javnofinančnih prihodkov predstavljajo davčni prihodki.

2 točki

- Navedite vsaj tri vrste davčnih prihodkov.

- Pojasnite pojem davčni zavezanec.

c) Pomembni javnofinančni odhodki so transferji. Pojasnite pojem transfer in navedite vsaj dva primera socialnih transferjev.

2 točki

d) Pojasnite pojem proračunski presežek.

1 točka

- e) Slovenija ima v zadnjih letih (podčrtajte pravilni odgovor) **proračunski presežek** / **proračunski primanjkljaj**.

1 točka

- f) Ena od treh osnovnih funkcij fiskalne politike je prerazdelitvena funkcija.

3 točke

- Pojasnite, zakaj je prerazdelitvena funkcija države v tržnih gospodarstvih tako pomembna.

- Pojasnite, kako država to funkcijo opravlja.

- Navedite, kako se v slovenski dohodninski lestvici kaže prerazdelitvena funkcija fiskalne politike.

B-del: ESEJISTIČNA VPRAŠANJA

Navodilo: Esejistična vprašanja so razdeljena v dva sklopa: temelji ekonomije s sodobnim tržnim gospodarstvom in ekonomika narodnega gospodarstva. V vsakem sklopu so postavljena tri. Izbrati je potrebno po eno vprašanje iz vsakega sklopa. Smisel esejističnega vprašanja je, da odgovarjate v vsebinsko zaokroženem sestavku, v katerem predstavite osnovne poglede na izbrani ekonomski problem iz literature in prikažete svoja stališča in ocene. Dober odgovor lahko napišete na eni strani in pol. Po potrebi vključite ustrezne diagrame, s katerimi podkrepite svojo razlago. Vsak odgovor se točkuje z največ 15 točkami (skupaj je torej možno največ 30 točk).

PRVI SKLOP VPRAŠANJ

B01

PROIZVODNA IZBIRA

Celotna gospodarska dejavnost po svetu izhaja iz potreb ljudi, njihov obseg in raznovrstnost pa določata raznovrstnost gospodarske dejavnosti.

Pojasnite, zakaj se sreča vsaka družba s problemom proizvodne izbire (1 točka). Narišite običajno transformacijsko krivuljo (1 točka) in pojasnite, od česa je odvisna v dani družbi največja možna proizvodnja dobrin (2 točki). Pojasnite, kaj ekonomsko pomenijo točke pod in nad transformacijsko krivuljo, ter na njej (3 točke). Pojasnite, zakaj je transformacijska krivulja padajoča in zakaj ima konkavno obliko (4 točke). Pojasnite, zakaj bi vlado v državi, ki je znatno pod krivuljo, označili za neuspešno (1 točka). Pojasnite in s primeri ilustrirajte, ali velja ta problem tudi za Slovenijo (1 točka). Pojasnite in prikažite z diagramom, kako lahko nesreča, npr. potres v Posočju, vpliva na transformacijsko krivuljo Slovenije (2 točki).

15 točk

B02

PODJETJE IN PROIZVODNI DEJAVNIKI

Janez in Polde razmišljata o ustanovitvi lastnega podjetja za proizvodnjo kuhinjskega pohištva. Za to proizvodnjo potrebujeta različne sestavine, ki jih imenujemo proizvodni dejavniki. Navedite, katere skupine proizvodnih dejavnikov potrebujeta. Proizvodne dejavnike pojasnite in za vsako skupino navedite vsaj po dva značilna primera glede na njuno podjetje (5 točk).

Podjetje nameravata registrirati kot družbo z omejeno odgovornostjo. Pojasnite prednosti in pomanjkljivosti te organizacijske oblike podjetja za družbenike (4 točke). Janez in Polde sta ugotovila, da prihranki, ki sta jih nameravala uporabiti, ne bodo zadoščali za začetek poslovanja podjetja. Pojasnite, kako lahko pridobita manjkajoči kapital (1 točka). Pojasnite prednosti, ki bi jih pridobila s stališča financiranja, če bi ustanovila podjetje kot delniško družbo (2 točki).

Cilj vsakega podjetja, tudi njunega, je maksimiranje dobička. Doseženi dobiček je temeljno, ne pa edino merilo uspešnosti poslovanja podjetja. Navedite in na kratko pojasnite vsebino treh ključnih meril uspešnosti gospodarjenja podjetja (3 točke).

15 točk

B03**POVPRAŠEVANJE IN OBLIKOVANJE TRŽNEGA RAVNOTEŽJA**

Trg je zanimiv, ker se na njem srečujeta dve popolnoma različni skupini osebkov: ponudniki in povpraševalci.

Navedite osnovne motive, omejitve pri odločanju in ključne dejavnike odločanja povpraševalcev pri nastopu na konkurenčnem trgu (3 točke). Po teoriji padajoče mejne koristnosti pojasnite, zakaj je krivulja povpraševanja posameznika po neki dobrini padajoča (2 točki). Pojasnite pojem cenovna elastičnost povpraševanja, pojasnite, kdaj govorimo o elastičnem in kdaj o neelastičnem povpraševanju (3 točke). Navedite in pojasnite s primerom, kdaj govorimo o spremembi povpraševanja in kdaj o spremembi obsega povpraševanja. (2 točki).

Opišite tržno dogajanje, ki oblikuje tržno ravnovesno ceno. Pri opisu si pomagajte s tržnim diagramom (5 točk).

15 točk

DRUGI SKLOP VPRAŠANJ**B04****ODPRTOST SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA IN EVROPSKA UNIJA**

V sodobnem tržnem ekonomskem sistemu so gospodarstva odprta – podjetja izvažajo in uvažajo, enako velja za Slovenijo. Pojasnite, zakaj je takšna odprtost posameznega gospodarstva nujna, kako odprtost merimo in kam bi po odprtosti uvrstili Slovenijo (4 točke). Opredelite pojem trgovinske bilance in navedite, kaj je značilno zanjo v Sloveniji vse od osamosvojitve (3 točke). Pojasnite, zakaj ima Slovenija več zunanjetrgovinskih tokov (partneric) oziroma kakšna je geografska struktura slovenske zunanjetrgovinske menjave, in navedite vsaj tri države (ali integracije), ki so najpomembnejše zunanjetrgovinske partnerice Slovenije (3 točke). Slovenija je od maja 2004 polnopravna članica Evropske unije. Pojasnite, kdaj, kje in zakaj je nastala Evropska unija, koliko članic šteje in katere so prednosti vključitve Slovenije v Evropsko unijo (5 točk).

*15 točk***B05****BRUTO DOMAČI PROIZVOD IN PREBIVALSTVO**

Če želimo ugotoviti, koliko proizvodov in storitev smo ustvarili v nekem letu, moramo izračunati bruto domači proizvod (BDP). Opredelite pojem bruto domačega proizvoda in opišite metode merjenja BDP (4 točke). Pojasnite, katero načelo upoštevamo pri izračunavanju bruto domačega proizvoda in kaj to načelo pomeni ter kako ugotavljamo velikost bruto nacionalnega proizvoda (BNP) (3 točke).

Na velikost BDP vpliva veliko dejavnikov, poleg prebivalstva so to še proizvedeno bogastvo in naravno bogastvo. Navedite gibanja, ki vplivajo na spreminjanje števila prebivalcev, in opredelite družbenoekonomske značilnosti prebivalstva glede na aktivnost (4 točke). Pojasnite, kako sta se spreminjali stopnji zaposlenosti in nezaposlenosti (brezposelnosti) v Sloveniji po osamosvojitvi, in navedite osnovne vzroke za takšne spremembe. Za ugotavljanje nezaposlenosti uporabljamo v Sloveniji dve metodi. Pojasnite razliko med njima in navedite, koliko znaša stopnja nezaposlenosti po eni in koliko po drugi metodi (4 točke).

15 točk

B06**DENARNA POLITIKA**

Naloga denarne politike je skrbeti za ustrezno količino denarja v obtoku. Pojasnite funkcije, ki jih opravlja denar v sodobnih gospodarstvih (4 točke). Za določanje prave količine denarja v obtoku skrbi osrednja bančna ustanova v gospodarstvu, pri nas je to Banka Slovenije. Poleg centralne banke obstajajo v gospodarstvu še poslovne banke. Navedite sestavo denarnih mas (denarnih agregatov), s katerimi izražamo količino denarja v obtoku (3 točke). Denar, ki ga izdaja centralna banka, imenujemo primarni denar, denar, ki ga izdajajo poslovne banke, pa knjižni denar. Navedite, kaj obsega primarni denar v Sloveniji (1 točka). Pojasnite tri načine, s katerimi centralna banka izdaja denar (3 točke). Opredelite, kaj je knjižni denar, in pojasnite način izdajanja denarja v poslovnih bankah (2 točki).

Centralna banka lahko, glede na gospodarske kazalce, vodi različno denarno politiko. Pojasnite, kakšno denarno politiko je vodila Banka Slovenije po osamosvojitvi in s kakšnim temeljnim ciljem (2 točki).

15 točk

PRAZNA STRAN